

R. Lipeński

Odkryta dekoracja malarska w Krakowie w kamienicy przy ul. Św. Marka 24

Ochrona Zabytków 10/1 (36), 62-63

1957

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

miasta. Podobne odkrycie spodziewane jest przy konserwacji analogicznego obrazu św. Antoniego.

Akcja ochrony obiektów zabytkowych w centralach zbiorów złomu przyniosła do II kwartału 56 r. 121 kg przedmiotów srebrnych i ponad 415 g. przedmiotów złotych, przekazanych Muzeum. Poza bogato reprezentowanymi numizmatami ocalono h. rzadkie i ciekawe srebro warszawskie, polskie, obce i wschodnie.

Wywóz za granicę objął w omawianym okresie ponad 330 spraw i ponad 1000 przedmiotów. Przeważały prace malarskie o niskim poziomie artystycznym, często były to prace amatorskie. Zatrzymano w kraju 26 obiektów zabytkowych. Między innymi XVII w. sztych francuski, 2 portrety — Witkiewicza (Witkacego) oraz cykl portretów rodzinnych od XVIII do XIX w. w tym 2 portrety Al. Kukulara.

W latach 1954—56 dokonano rejestracji 257 przedmiotów zabytkowych, wśród których na uwagę zasługują — szkic A. Gierymskiego do „trumny chłopskiej” i wiele przedmiotów wschodnich (tkaniny, porcelana, rzeźby, broń itp.). Zakończono rejestrację nagrobków i epitafiów w Katedrze, kościele św. Jacka, Paulinów i Sakramentek.

B. Kaczyńska

ODKRYCIA I BADANIA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE MIASTA WARSZAWY W LATACH 1954—56.

C z e r n i a k ó w, ul. Okrężna. W czasie robót kanalizacyjnych przy ulicy Okrężnej, między domami nr 78 i 101 natrafiono na dwa groby kultury łużyckiej, zabezpieczone przez właścicielkę domu nr 78 — ob. Jakucuk. Odkryte groby stanowią dalszy dowód istnienia w tym rejonie dość rozległego cmentarzyska kultury łużyckiej, wyeksplorowanego częściowo badaniami Roela w roku 1935.

T a r g ó w e k, ul. ks. Janusza. Z ramienia CZMiOZ kontynuowano prace archeologiczne na stanowisku odkrytym w roku 1953. Badania wykazały istnienie trzech faz osadniczych na tym stanowisku: I — osada kultury łużyckiej z III—IV okresu epoki brązu, II — cmentarzysko kultury grobów kloszowych, III — zespół dwóch dymarek z wczesnego okresu wpływów rzymskich.

Duża waga odkryć dokonanych w czasie prac ratowniczych na Targówku — polega na stwierdzeniu po raz pierwszy na lewym brzegu Wisły osadnictwa łużyckiego z III okresu epoki brązu oraz na odkryciu najstarszych dymarek na terenie Mazowsza. Z odkryciem tych prymitywnych pieców hutniczych łączy się również rewelacyjne stwierdzenie używania w pierwotnym hutnictwie topnika, ułatwiającego wytapianie żelaza z rudy. Zastosowany w odkrytych piecach topnik zalegał dno dy-

marki 12 centymetrową warstwą przepalonego wapienia.

W i l a n ó w, park pałacowy. W październiku 1955 roku dokonano odkrycia dość rozległego cmentarzyska szkieletowego z XII—XIII wieku. Badania prowadzone wspólnie przez CZMiOZ oraz Katedrę Antropologii Uniwersytetu Warszawskiego doprowadziły do rozkopania 16 grobów, bogato wyposażonych w przedmioty metalowe¹.

G r o c h ó w, ul. Górnicza 24. Na posesji A. S. Zuzankiewiczów został znaleziony w kwietniu 1956 r. jeden grób kultury grobów kloszowych. Można przypuszczać, że mamy tu do czynienia z peryferiami cmentarzyska tej samej kultury, którego jądro zostało przebadane w latach dwudziestych przez Wł. Antoniewicza i Z. Podkowińską. Cmentarzysko wyeksplorowane przez wymienionych badaczy leży w pobliżu ulicy Górnicznej.

K o m i s j a B a d a ń D a w n e j W a r s z a w y prowadziła również prace archeologiczne, które miały na celu wyjaśnienie stosunków osadniczych na terenie Starego i Nowego Miasta w Warszawie oraz określenie najstarszych faz osadniczych na terenie późniejszej Warszawy. Badania odbywały się w licznych punktach Starego i Nowego Miasta (ul. Piwna 9 i 33, Szeroki Dunaj 9, rejon kościoła św. Jerzego, kościoła Najświętszej Marii Panny, Koźła 5, Freta 51, Rybaki itd.) Badania doprowadziły do odkrycia średniowiecznej warstwy osadniczej z XIV wieku na Starym Mieście i z przełomu wieków XIV i XV na Nowym Mieście. Poszukiwania osadnictwa przedlokacyjnego na Nowym Mieście dały wynik negatywny. Wykopy zlokalizowane przy walach staromiejskich pozwoliły ustalić ich czas powstania na pocz. wieku XIV. Wyniki prac Komisji B. D. W. zostały opublikowane w licznych artykułach i osobnych wydawnictwach².

A. Kempisty

ODKRYTA DEKORACJA MALARSKA W KRAKOWIE W KAMIENICY PRZY UL. ŚW. MARKA 24.

Odkrycie i konserwacja XVI w. dekoracji malarskiej fasady krakowskiego domu przy ul. św. Marka 24, należącego do Muzeum Historycznego Miasta Krakowa — należy do ciekawych i cennych. Prace prowadzone są przez konserwatorów P.P. Pracowni Konserwacji Za-

¹ Dokładne wyniki badań zostały opublikowane przez T. Piętkę i L. Kunicką, „Wiadomości Archeologiczne”, t. XXIII, z. IV.

² Szkiełce Staromiejskie, Warszawa 1955, A. Świechowska, O najdawniejszej Warszawie w świetle dotychczasowych badań archeologicznych. „Wiadomości Archeologiczne”, t. XXII; Z. Tomaszewski, Mury obronne średniowiecznej Warszawy. „Tygodnik Demokratyczny”, 1954, nr 19, str. 8; Z. Tomaszewski, Badania cegły jako metoda pomocnicza przy datowaniu obiektów archeologicznych. „Zeszyty naukowe Politechniki Warszawskiej”, 1955, nr 11.

bytków pod kierownictwem prof. M. Słoneckiego na zlecenie Społecznego Funduszu Ochrony Zabytków m. Krakowa.

Majuskulowy napis nieznanego autora wyraża w języku łacińskim humanistyczną treść odpowiadającą ówczesnemu przeznaczeniu budynku; wykonany jest w technice fresku suchego na pobiałe.

Czarne litery o zróżnicowanej wysokości (12, 9, 4 i 3 cm) w swym oryginalnym układzie litericznym biegną pod gzymssem na całej szerokości fasady tworząc oryginalny ornament.

Tło tego fryzu litericznego stanowi 18 cm pas w jednolitym kolorze umbrzy zbieżonej otoczony jednolitym kolorem szarym (czerń + biel) tworzącym zamkniętą ramę.

Tego rodzaju fresk jest niewątpliwie niepopolitym, a w Krakowie jedynym z dotychczas odkrytych i szczęśliwie dostatecznie dobrze zachowanych tak, że prowadzone zabiegi konserwatorskie przywrócą jego pierwotną, autentyczną formę.

FILI ELEEMOSIN A PAVPERIS NE DEFRAVDES ET OCVLVS TVOS NE TRANSVERTAS A PAVPERE ANIMAM ESVRIENTEM NE DESPEXERIS ET NON EXASPERES PAVPEREM IN INOPIA SVA COR INOPIS NE AFFLIXERIS ET NON PROTRAHAS DATVM AVGVSTIANTI 1.

Niemniej cennym jest odkrycie 29 późniejszych nawarstwień składających się z 6 warstw zapraw, 4 warstw pobiał i 19 jednolitych w kolorach warstw w technikach fasadowych

W tej fazie prac trudno byłoby stwarzać konkretne wizje chronologicznych rozwiązań plastycznych mimo niejednokrotnie wyraźnie rysujących się różnic w kolorystycznym traktowaniu poszczególnych elementów na przestrzeni historii budynku. Fakt ten potęguje duży procent zniszczenia, jak również brak dostatecznych materiałów dokumentarnych.

Intensywność i czystość odkrytych kolorów świadczy o wysokim poziomie plastyczno-technicznym ich anonimowych autorów, jak również jest zaprzeczeniem zwoleńnikom „mody szlachetnych szarości” a dowodem kolorystycznego rozwiązania fasad minionych epok.

Odkryte kolory można identyfikować z paletą farb odbarwonych na alkaliczne działanie wanny, a których zbielenie w większości przypadków nie przekracza 50%.

I tak zestawienie ich w chronologicznym porządku od warstw pierwotnych (oznaczonych nr 1. 2. 3. 4 itd.) przedstawia się (z toleran-

cją dla teoretycznego określenia kolorów) następująco:

Tabela chronologicznie zestawionych odkrywek orientacyjny stosunek koloru do bieli

1. zaprawa pierwotna	
2. pobiała pierwotna	
3. umbra naturalna pierwotna	1:1
4. czerń liter	1:—
5. umbra palona	1:1
6. czerń	2:1
7. pobiała I.	—
8. zielona ziemia ciepła I.	2:1
9. pobiała II.	—
10. żółta kadmowa	1:1
11. ugier jasny	1:1
12. zielona ziemia ciepła II.	1:1
13. szara I. (czerń + biel)	1:1
14. pobiała III.	—
15. zaprawa I.	—
16. róż wenecki	1:1
17. zielona ziemia zimna I.	1:1
18. zaprawa II.	—
19. puccuola II.	1:1
20. pobiała IV.	—
21. ugier ciemny palony	2:1
22. zaprawa III.	—
23. puccuola I II.	2:1
24. puccuola I III.	1:1
25. zielona ziemia zimna II.	1:1
26. zielona ziemia zimna III.+czerń	1:1:1
27. zaprawa IV.	—
28. ugier złoty	1:1
29. szara II. (czerń + biel)	1:1
30. zaprawa V.	—
31. ziemia włoska	1:1
32. zaprawa VI.	—
33. ugier złoty+czerń (współczesna)	2:1:—

Z uwagi na fragmentaryczny stan ich zachowania (o czym uprzednio wspomniano) oraz na zachodzącą konieczność usunięcia ich w związku z zasadniczymi pracami konserwatorskimi, to jest odkryciem i konserwacją pierwotnej polichromii będą skrupulatnie przebadane i zinwentaryzowane dla celów naukowo dokumentarnych.

R. Lipieński

ROŻNE

ZABYTKI ORIENTALNE W POLSCE I POTRZEBA ICH OCHRONY.

Od najdawniejszych czasów Polska pozostawała w bliskich stosunkach ze Wschodem muzułmańskim. Położona na wschodzie Europy stykała się Polska z wieloma krajami Wschodu. Łączyły ją stosunki handlowe, poselstwa, wojny, przemarsze wojsk, wyprawy kupieckie — wszystko to zbliżało Polskę do świata islamu. Jako ślady tych stosunków pozostały liczne zabytki kultu muzułmańskiego w Polsce. Były one przede wszystkim związa-

1 Tłumaczenia tekstu oryginalnego dokonał dr J. Dobrzycki („Dziennik Polski” nr 190 z dn. 10. VIII. 1956): „Synu, nie żałuj jałmużny dla ubożego i oczu twoich nie odwracaj od nędzarza, dusza laknąca nie wzzardza i nie rozjątrzał nędznego w niedostatku swym serca biedaka”.